

Ympäristölautakunta 22.10.2020 § 78

§ 78

Valtuustokysymys Espoon alkuperäisten meritaimenkantojen turvaamisesta Espoonjoen ja Mankinjoen vesistöissä (Kh-Kv-asia)

Valmistelijat / lisätiedot:
Fagerlund Miina
Kuusisto-Hjort Paula
Heiskanen Mira TYT
etunimi.sukunimi@espoo.fi
Vaihde 09 816 21

Päätösehdotus

Ympäristöjohtaja Söderman Tarja

Ympäristölautakunta esittää kaupunginhallitukselle ja edelleen valtuustolle, että valtuusto merkitsee selostusosan tiedoksi vastauksena valtuutettu Johanna Karimäen ja Risto Nevanlinnan sekä 19 muun valtuutetun 8.6.2020 jättämään valtuustokysymykseen Espoon alkuperäisten meritaimenkantojen turvaamisesta Espoonjoen ja Mankinjoen vesistöissä sekä toteaa kysymyksen loppuun käsitellyksi.

Käsittely

Päätös

Ympäristölautakunta:

Esittelijän ehdotus hyväksyttiin yksimielisesti.

Selostus

Valtuustokysymys

Johanna Karimäki ja Risto Nevanlinna sekä 19 muuta valtuutettua kysyvät valtuustokysymyksessään 8.6.2020, miten Espoossa varmistetaan suunnitelmallisesti Espoonjoen meritaimenkannan suotuisan suojelun tila, kuinka Espoonjoen vuonna 2008 laadittua suojelusuunnitelmaa on toteutettu, kuinka maankäytössä ja Espoon kaavoituksessa huomioidaan hulevesisuunnitelmat virtavesien suojelussa, kuinka suunnitelmallisesti etenee kalojen noususteiden poisto ja kutusorakoiden kunnostus Mankinjoen vesistöissä, miten Espoossa varmistetaan, ettei arvokkaita virtavesiämme ja meritaimenkantojen elinvoimaa uhata raskaalla rakentamisella, kuten junavarikko tai muu vastaava hanke.

Asian käsittely

Kaupunginhallitus käsitteli valtuustoaloitetta 31.8.2020 ja palautti asian uudelleen valmisteltavaksi. Uudelleen valmistelussa asiasta kuultiin teknistä lautakuntaa, jonka 16.9.2020 antama lausunto on esityslistan liitteenä. Lausunnossaan tekninen lautakunta kehottaa ympäristökeskusta

neuvottelemaan verkkokalastuskiellosta Espoonlahdelle taimenkannan suojelemiseksi. Lisäksi tekninen lautakunta kehottaa kiirehtimään vastauksessa mainittuja toimenpiteitä.

Vastaus valtuustokysymykseen

Espoonjoen ja Mankinjoen nykytila ja ravinnekuormitus

Espoonjoki on keskisuuri savimaan joki, jonka valuma-alue on kooltaan noin 132 km². Vuonna 2019 Espoonjoki sekä Glimsinjoki ja Glomsinjoki luokiteltiin ekologiselta tilaltaan hyväksi biologisten (päälylslevät, pohjaeläimet, kalasto), fysikaalis-kemiallisten ja hydrologis-morfologisten muuttujien perusteella. Espoonjoen ja Glimsinjoen muodostaman vesimuodostuman fysikaalis-kemiallinen tila oli kokonaisfosforipitoisuuden perusteella kuitenkin vain tyydyttävällä tasolla. Vuonna 2019 laaditun Espoon pohjois- ja keskiosien yleiskaavaehdotuksen vesistövaikutusarvioinnissa Espoonjoen nykyiseksi ravinnekuormitukseksi arvioitiin noin 3400 kg fosforia/vuosi ja 50000-62000 kg typpeä/vuosi.

Mankinjoen valuma-alue on kooltaan noin 175 km². Alaosaltaan joki on keskisuuri savimaan joki, mutta yläosaltaan ja Gumbölenjoen osalta pieni savimaanjoki. Vuonna 2019 Mankinjoki ja Gumbölenjoki luokiteltiin ekologiselta tilaltaan hyväksi biologisten (päälylslevät, pohjaeläimet, kalasto), fysikaalis-kemiallisten ja hydrologis-morfologisten muuttujien perusteella. Mankinjoen yläosan fysikaalis-kemiallinen tila oli kokonaisfosforipitoisuuden perusteella kuitenkin tyydyttävällä tasolla. Gumbölenjoen hydrologis-morfologinen tila oli puolestaan vain välttävällä tasolla vaellusesteistä ja alivirtaamatilanteiden yleisyydestä johtuen. Vuonna 2019 laaditun Espoon pohjois- ja keskiosien yleiskaavaehdotuksen vesistövaikutusarvioinnissa Mankinjoen nykyiseksi ravinnekuormitukseksi arvioitiin noin 3200 kg fosforia/vuosi ja 52000 kg typpeä/vuosi.

Espoon meritaimenkantojen suotuisan suojelun tilan varmistaminen ja suojelun tilaan vaikuttavat hankkeet

Espoossa esiintyvien meritaimenkantojen suotuisan suojelun tila varmistetaan Espoon vesiensuojelun toimenpideohjelman mukaisilla toimenpiteillä, joihin sisältyy mm. Espoonjoen ja Mankinjoen vesistöalueiden kalataloudellisia kunnostuksia, kuten vaellusesteiden poistoa ja elinympäristöjen kunnostusta. Kaikki kunnostustoimenpiteet ja vesistöjen tulvasuojaukset suunnitellaan ja toteutetaan kalaston tarpeet huomioiden. Lisäksi ympäristökeskuksen teettämällä virtavesiselvityksillä hankitaan tietoa virtavesiemme luonto- ja kalastoarvoista. Vuonna 2008 laaditussa virtavesiselvityksessä tunnistettiin arvokkaita virtavesikohteita ja päivitettiin virtavesien kalastotietoja. Parhaillaan käynnissä oleva virtavesiselvitys selvittää Etelä-Espoon kaupunkipurojen luonnontilaisuutta, ja tätä selvitystyötä on tarkoitus jatkaa myös muihin virtavesiimme. Espoon ympäristökeskus seuraa myös säännöllisesti virtavesien vedenlaatua. Lisäksi Luonnonvarakeskus toteuttaa koekalastuksia useissa Espoon puroissa ja joissa kalakannan kehityksen seuraamiseksi. Selvityksillä tuotetaan tietoa virtavesien vedenlaadusta ja ekologiasta, mikä on edellytys niiden luontoarvojen säilymisen ja meritaimenkantojen suojelun kannalta. Selvitykset tuottavat tärkeää taustatietoa myös maankäytön ohjaukseen.

Suurilta, haitallisia ympäristövaikutuksia aiheuttavilta, hankkeilta edellytetään vesi- tai ympäristösuojelulain mukaista lupaa sekä

ympäristövaikutusten arviointia, jossa arvioidaan yksityiskohtaisemmin hankkeen vaikutuksia ympäristöön ja luontoon. Tarvittaessa luvan hakija edellytetään selvittämään hankkeen vaikutusalueen luontoarvoja hakemusvaiheessa vaikutusarvioinnin tueksi. Mitä enemmän tiedetään vaikutuskohteena olevan virtaveden kalasto- ja luontoarvoista, sitä yksityiskohtaisemmin hankkeen vaikutuksia voidaan arvioida. Tällöin myös kalasto- ja luontoarvot voidaan huomioida paremmin hankkeiden suunnittelussa ja toteutuksessa haitallisten vaikutusten välttämiseksi. Lisäksi luvan saaneet hankkeet edellytetään usein seuraamaan hankkeen virtavesiin ja kalastoon kohdistuvaa vaikutusta vaikutustarkkailujen muodossa.

Kaikissa Espoon kaupungin toteuttamissa hankkeissa kaupunkitekniikan keskus ja ympäristökeskus tekevät yhteistyötä virtavesien luonto- ja kalastoarvojen huomioimisen varmistamiseksi. Espoon ympäristösuojeluviranomaisena toimiva ympäristölautakunta pyrkii myös aktiivisesti valvomaan ja toteuttamaan vaelluskalojen elinmahdollisuuksien turvaamista ja parantamista. Esimerkkinä tästä on ympäristölautakunnan 22.6.2020 tekemä valitus Vaasan hallinto-oikeudelle koskien Etelä-Suomen aluehallintoviraston päätöstä (189/2020) Espoon Golfseura ry:n vedenottamisesta Gumbölenjoesta.

Hulevesisuunnitelmat osana virtavesien suojelua maankäytössä ja kaavoituksessa

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti vaikutusten arviointi on keskeinen osa yleis- ja asemakaavoitusta. Siihen sisältyvät myös kaavan mukaisen rakentamisen ja maankäytön vaikutukset virtavesiin ja niiden eliöstöön, kuten meritaimeniin. Yleiskaavatasolla arvioinnissa pyritään tunnistamaan valuma-alueiden ja vesimuodostumien tasolla merkittävimmät vaikutukset. Asemakaavassa suunnitteluratkaisut ja vaikutusten arviointi tarkentuvat. Kiinteästi vaikutusten arviointiin liittyy myös mahdollisten negatiivisten vaikutusten lieventämiskeinojen tunnistaminen. Ympäristökeskus vaikuttaa vesiensuojeluun kaava- ja maankäyttösuunnitelmalausunnoillaan ja osallistumalla asiantuntijana maankäytön eri työryhmiin.

Kaavojen laadinnan yhteydessä tehdään myös hulevesisuunnittelua, jolla pyritään vähentämään rakentamisesta aiheutuvia vaikutuksia vesistöissä. Vastanottavien vesistöjen luontoarvot ovat yksi suunnittelun keskeisistä lähtökohdista. Yleiskaavoituksessa arvioidaan hulevesien hallinnan tavoitteet valuma-aluelähtöisesti ottaen huomioon sekä tulvariskit että luontoarvot, ja tunnistetaan alustavasti tavoitteiden saavuttamiseksi tarpeellisia toimenpiteitä. Asemakaavoituksen yhteydessä tunnistetaan tulvariskialueet ja laaditaan konkreettinen hulevesien hallintasuunnitelma, jossa osoitetaan hulevesien hallinnan kannalta tarpeelliset tilavaraukset ja soveltuvat menetelmät. Meritaimenen kannalta hulevesien hallinnan keskeisiä tavoitteita ovat kiintoaineksen määrän vähentäminen, riittävät tilavaraukset virtavesien rantavyöhykkeille ja riittävän pohjavirtaaman turvaaminen. Tulvariskien ehkäisemiseksi ja virtavesien tilan ja niiden luontoarvojen turvaamiseksi kaavoissa annetaan myös määräyksiä hulevesien hallintaa koskien. Uusissa asemakaavoissa vaaditaan herkkien kohteiden, kuten taimenpurojen, läheisyydessä myös hulevesien laadullista hallintaa, minkä avulla parannetaan vesistöihin virtaavaan veden laatua ja vähennetään kiintoaineen määrää.

Espoonjoen suojelusuunnitelman toteutuminen

Vuonna 2008 laaditussa Espoonjoen suojelusuunnitelmassa esitettiin toteutettavaksi suojelutoimenpiteiksi Espoonjoen peratun uoman palauttamista luonnontilaiseksi, monivaikutteisten kosteikkojen ja laskeutusaltaiden perustamista valuma-alueelle kuormituksen vähentämiseksi sekä Bodominjärven säännöstelypadon muuttamista kalayhteyden mahdollistavaksi tekokoskikynnykseksi. Lisäksi suunnitelmassa laadittiin suojavyöhykesuunnitelma Espoonjoen, Glimsinjoen ja Glomsinjoen varsien pelloille.

Suojelusuunnitelman laadinnan jälkeen Espoonjoen Kauklahdenkoski kunnostettiin vaelluskaloille soveltuvaksi kutu- ja poikasalueeksi vuonna 2012. Parhaillaan käynnistyvässä Espoonjoen kunnostushankkeessa Espoonjokea luonnontilaistetaan poistamalla sinne kertynyttä kiintoainesta uoman umpeenkasvun välttämiseksi sekä sorastamalla ja kiveämällä näitä alueita pohjanlaadun parantamiseksi. Lisäksi Espoonjokeen kunnostetaan yhdeksän vaelluskaloille poikastuotantoalueiksi soveltuvaa virtavesikohdetta sekä vähennetään jokeen kohdistuvaa kiintoaine- ja fosforikuormitusta yhden laskeutusaltaan, yhden kosteikon ja lietepesien avulla. Kunnostustoimet palauttavat joen syvyys- ja leveysvaihtelua, koskisuvantojaksottaisuutta ja luontaisia tulva-alueita sekä vähentävät jokeen päätyvän kiintoaineen ja ravinteiden määrää. Koski- ja virta-alueiden lisääntyminen parantaa veden ilmastumista ja sekoittumista, mikä parantaa myös suvantojaksojen happioloja. Lisäksi virtakutuisten vaelluskalojen vaellus-, lisääntymis- ja talvehtimismahdollisuudet paranevat.

Bodominjärvelle on suunnitteilla täydellisen vaellusesteen muodostaman säännöstelypadon korvaava ylisyyksykynnys, jolla tavoitellaan kalojen kulun lisäksi vedenpinnan luontaista vaihtelua.

Vuonna 2017 päivitettiin Espoonjoen, Glimsinjoen, Glomsinjoen ja Mankinjoen varsien peltojen suojavyöhykesuunnitelma ja kartoitettiin sopivia paikkoja mm. kosteikoille ja laskeutusaltaille. Kartoitustyön tulokset ja esite maatalouden vesiensuojelukeinoista lähetettiin tiedoksi peltojen maanomistajille ja kaupungin vuokraviljelijöille. Vuonna 2021 kaupungin vuokrapeltojen vuokrasopimuksia päivitetään vesiensuojelun tehostamiseksi.

Nousuesteiden poisto ja kutusorakoiden kunnostus Mankinjoen vesistössä

Mankinjoen vesistöalueelle ei ole laadittu vastaavanlaista suojelusuunnitelmaa kuin Espoonjoelle. Mankinjoen vesistöalueen kunnostustoimet ovat keskittyneet vaelluskalojen nousuesteiden poistamiseen.

Mankinjoen vesistössä tavoitteena on mahdollistaa vaelluskalojen esteetön nousu Gumbölenjokea Nuuksion Pitkäjärveen saakka. Kalojen nousu on tähän asti pysähtynyt Gumbölen Myllykosken patoon, jonka ohittavan kalatien rakennustyöt ovat loppusuoralla. Kalatie koostuu luonnonmukaisesta koskiosuudesta, 185 metrin pituisesta kalatieuomasta ja kalatien yläosalle sijoitettavasta teräsbetonisesta patorakenteesta. Tämän jälkeen vaellusesteiden purkua jatketaan suunnitelmallisesti yläjuoksulle päin. Dämmanin padon kohdalle suunnitellun kalatien ja Nuuksion Pitkäjärven säännöstelypadon korvaavan luonnonmukaisen, maarakenteisen pohjapadon yleissuunnitelmat ovat valmistuneet, mutta vaativat vielä päivitystä ennen lupaprosessien käynnistämistä hankkeiden toteutusaikataulun venymisen johdosta. Dämmanin suunnittelussa olevat rakenteet tulevat sijoittumaan yksityiselle maa-alueelle ja yhteisille

vesialueille. Näin ollen myös maa- ja vesialueiden omistajien kanssa tulee vielä sopia rakenteiden sijoittamisesta.

Vaellusesteiden poiston jälkeen huomio kiinnittyy kutusoraikkojen kunnostamiseen. Gumbölenjoen sivupuroa, Karhusuonpuroa, on kuitenkin jo kunnostettu Espoon ympäristöyhdistyksen, LähiTapiolan, Virtavesien hoitoyhdistyksen ja paikallisen omakotiyhdistyksen yhteistyöllä luoden taimenille kutusoraikkoja. Yhdistykset, kuten Virtavesien hoitoyhdistys, toteuttavat taimenistutuksia ja kutusoraikkokunnostuksia myös muissa Espoon puroissa ympäristökeskuksen tukemana.

Espoonlahden verkkokalastuskielto

Espoonlahdella on voimassa kalastuslain 66 §:n mukainen jokisuukalastuksen kielto, joka kieltää pyynnin isorysällä kolmea kilometriä lähempänä sekä troolauksen ja nuottauksen viittä kilometriä lähempänä Espoonjoen ja Mankinjokien suita vuoden ympäri. Lisäksi jokisuukalastuksen kieltöön kuuluu myös verkkokalastuskielto kilometriä lähempänä Espoonjoen ja Mankinjokien suita 15.8.-31.10. välisellä ajalla. Lisäksi rasvaevälliset taimenet ovat alueella rauhoitettuja ja ne tulee kaikilla pyyntimuodoilla heti palauttaa vesistöön.

Liikuntapäällikkö Tapani Kortelaisen mukaan Espoonlahden verkkokalastus on Espoon puolella nykyisin hyvin vähäistä ja sitä on tehokkaasti rajoitettu niin kalastuslain kuin lupamyynnin ja sääntöjen pohjalta. Alueella on muutamia verkkoja lähinnä keväisin. Kalastusta varten Espooseen istutetaan rasvaeväleikattuja taimenia.

Helsinki-Espoon kalatalousalue laatii parhaillaan alueelleen käyttö- ja hoitosuunnitelmaa, jossa huomioidaan myös vaelluskalat sekä pyritään yhteistyöhön viereisen Kirkkonummen puoleisen kalatalousalueen kanssa. Käyttö- ja hoitosuunnitelman sisältää mm. perustiedot kalakantojen tilasta, suunnitelman kalakantojen hoitotoimenpiteiksi sekä ehdotuksen vaelluskalojen ja uhanalaisten kalakantojen elinkierron sekä muun biologisen monimuotoisuuden turvaamiseksi tarpeellisista toimenpiteistä. Espoonlahden kalastuskieltojen tiukentamista kannattaa lähteä edistämään, mikäli se nähdään tarpeellisenä toimenpiteenä tulevassa käyttö- ja hoitosuunnitelmassa.

Päätöshistoria

Kaupunginhallitus 31.8.2020 § 273

Päätösehdotus Teknisen toimen johtaja Olli Isotalo

Kaupunginhallitus ehdottaa, että valtuusto merkitsee selostusosan tiedoksi vastauksena valtuutettu Johanna Karimäen ja Risto Nevanlinnan sekä 19 muun valtuutetun 8.6.2020 jättämään valtuustokysymykseen Espoon alkuperäisten meritaimenkantojen turvaamisesta Espoonjoen ja Mankinjoen vesistöissä sekä toteaa kysymyksen loppuun käsitellyksi.

Käsittely Aaltonen Partasen kannattamana ehdotti, että asia palautetaan.

Keskustelun päätyttyä puheenjohtaja tiedusteli, voidaanko Aaltosen ehdotus yksimielisesti hyväksyä. Koska ehdotusta ei vastustettu, puheenjohtaja totesi kaupunginhallituksen hyväksyneen sen.

Päätös Kaupunginhallitus:
Asia palautettiin yksimielisesti uudelleen valmisteltavaksi.

Päätöshistoria